

С89

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА**

СУЛИМА КСЕНІЯ ВАСИЛІВНА

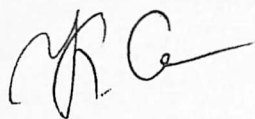
УДК 159.923

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ УЧБОВОЇ
АКТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ - 2012

8653
НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі психології управління Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти».

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Волянюк Наталія Юрївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти»,
професор кафедри загальної та практичної
психології

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Кузьменко Віра Ульянівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
Інститут соціології, психології та соціальних
комунікацій,
професор кафедри теоретичної і консультативної
психології;

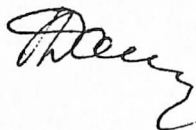
кандидат психологічних наук, доцент
Осьодло Василь Ілліч,
Національний університет оборони України,
начальник кафедри суспільних наук.

Захист відбудеться 18 грудня 2012 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 16 листопада 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтенсифікація соціальних процесів, глибина та характер змін, що відбуваються в даний час на різних рівнях та різних сферах життєдіяльності, зумовлюють зростання інтересу вчених до проблеми активності людини як форми та міри природно-соціальної взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем, в ході якої вона розвивається і проявляється у будь якій діяльності, у тому числі учбовій. Учбова активність є способом, формою і мірою взаємодії майбутнього психолога з освітнім середовищем, у ході якого відбуваються їх взаємна зміна та розвиток. Учбова активність майбутніх психологів опосередковується цілісною системою її індивідуально особистісних проявів.

Весь спектр практичних проблем оптимізації фахової підготовки майбутніх психологів найбільш успішно вирішується лише за умови визнання та врахування провідної ролі учбової активності у формуванні особливого типу системних зв'язків всередині цілісної психічної організації особистості. Ефективність освітнього процесу залежить від учбової активності і академічної успішності майбутніх психологів, котра базується на їх індивідуальних особливостях, що необхідно враховувати при підготовці майбутніх фахівців.

Проблема професійного становлення майбутнього психолога займає одне із центральних місць у віковій та педагогічній психології. Теоретичне обґрунтування концепції розвитку особистості майбутнього психолога як суб'єкта професійного становлення закладено у вітчизняній психології (І.Д.Бех, І.А.Зязюн, В.У.Кузьменко, О.І.Бондарчук, Л.М.Карамушка, П.В.Лушин, Г.В.Ложкін, С.Д.Максименко, В.Ф.Моргун, Н.І.Пов'якель, В.А.Семиченко, В.О.Татенко та ін.).

Різні аспекти проблеми професійного становлення майбутнього психолога розглядалися багатьма науковцями при аналізі теоретико-методологічних основ: професійної придатності (В.Г.Панок, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева); готовності майбутніх психологів (О.Ф.Бондаренко, О.І.Бондарчук, Л.М.Карамушка); розвитку смислової сфери особистості та професійної ідентичності (Г.О.Балл, Ж.П.Вірна); професійної свідомості, мислення та поведінки (А.Б.Коваленко, З.С.Карпенко, О.М.Лактіонов, В.Ф.Петренко); прогнозування життєвого шляху студентів (А.Б.Коваленко, Т.М.Титаренко, Н.Ю.Волянко та ін.), стилю саморегуляції (О.О.Конопкін, Г.В.Ложкін, В.І.Моросанова).

Однак питання про те, як індивідуальні особливості проявів учбової активності майбутніх психологів опосередковують їх учбові досягнення та особистісний розвиток, залишається у розряді актуальних та недостатньо вивчених.

Слід зазначити, що нині стрімко зростає кількість теоретико-емпіричних досліджень сутності та закономірностей прояву психічної активності людини, інтенсивно вивчаються окремі види та форми активності, зокрема: формально-динамічні аспекти загальної психічної активності, інтелектуальна активність, творча активність, надситуативна активність, особистісна активність

(К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.Я.Дорфман, О.І.Крупнов, Н.С.Лейтєс, О.М.Леонтєв, Б.Ф.Ломов, В.С.Мерлін, С.Д.Максименко, В.А. Петровський, С.Л.Рубінштейн, В.О.Татенко).

У переважній більшості концепцій, в яких мова йдеться про активність (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, О.М.Леонтєв, С.Л.Рубінштейн, Б.Ф.Ломов), спостерігається тенденція по-елементного, екстенсивного розгляду її окремих проявів.

Загальна тенденція розгляду означеної проблеми засвідчує поступову зміну орієнтації наукових пошуків дослідників від безпосередніх поведінкових проявів активності – до вивчення її породження, здійснення і видозмінення самою особистістю в різних ситуаціях на етапі професійної підготовки. З огляду на це виникає необхідність системного та цілісного дослідження учбової активності, яку самодостатньо розвиває, організує і контролює майбутній психолог.

Отже, соціальна значущість й недостатня розробленість у психолого-педагогічній літературі означеної проблеми обумовили вибір теми дисертаційного дослідження – «Індивідуальні особливості проявів учбової активності у майбутніх психологів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до тематичного плану наукових досліджень ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України за темою «Формування психологічної компетентності керівників закладів освіти в системі післядипломної педагогічної освіти» (номер державної реєстрації – 0109U003632). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» (протокол № 11 від 17.05.2008 року) та узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 24 лютого 2009 року).

Метою роботи є теоретичне та емпіричне виявлення й обґрунтування індивідуальних особливостей структурних проявів компонентів учбової активності у співвідношенні з рівнями інтегральної індивідуальності майбутнього психолога та розробка і впровадження програми розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності у зазначених категоріях досліджуваних.

Відповідно до мети визначено такі основні **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми учбової активності як форми та способу розвитку майбутнього психолога в філософській, педагогічній і психологічній літературі.
2. Обґрунтувати й апробувати діагностичні засоби дослідження розвитку компонентів учбової активності та різних рівнів інтегральної індивідуальності майбутнього психолога.
3. Виявити особливості прояву структурних компонентів учбової активності студентів-психологів залежно від курсу навчання.

4. Дослідити особливості взаємозв'язку учбової активності майбутніх психологів із різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності майбутнього психолога.

5. Розробити та апробувати програму розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутнього психолога як передумову актуалізації складових компонентів учбової активності.

Об'єкт дослідження – учбова активність майбутнього психолога.

Предмет дослідження – індивідуальні особливості проявів учбової активності у майбутніх психологів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань була розроблена програма, реалізація якої передбачала застосування комплексу *методів*, адекватних предмету дослідження. Зокрема, застосовувались: *теоретичні методи* – аналіз, синтез, осмислення та узагальнення положень філософської, психологічної, педагогічної літератури, класифікація, структурно-функціональне моделювання; *психодіагностичні методи* – анкетування, опитування, тестові методики, констатувальний та формувальний експерименти.

З метою дослідження ступеню сформованості компонентів учбової активності у майбутніх психологів використано опитувальник «Учбова активність» А.Волочкова та методика діагностики типу поведінкової активності Л.І.Вассермана й І.Н.Гуменюка. Для дослідження підсистем інтегральної індивідуальності майбутнього психолога використано батарею психодіагностичних методик, а саме: тест діагностики темпераменту Я.Стреляу; 16-РФ особистісний опитувальник Раймонда Кеттелла; методика «Стиль саморегуляції поведінки - 98 В.І.Моросанової», субтест «Самооцінка особистості», методика «Рівень домагань особистості» Шварцландера, опитувальник рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера, опитувальник рефлексивності А.В.Карпова, методика «Дослідження егоцентризму» (Т.Слерса), субтест «Мої стимули», тест «Раціональність – ірраціональність мислення».

Для обробки одержаних емпіричних даних було використано *методи математичної статистики* – перевірка достовірності відмінностей (критерій χ^2 , t-критерій Стюдента) та багатовимірної статистики (кореляційний та факторний аналіз). Статистична обробка даних і графічна презентація результатів здійснювалися за допомогою персонального комп'ютера на базі пакета статистичних програм SPSS 10.0.

Теоретико-методологічною основою дослідження є принципи загальної теорії систем Л.Берталанфі, положення теорії функціональних систем П.К.Анохіна; теорія інтегральної індивідуальності В.С.Мерліна; системне, цілісне та інтегральне дослідження особистості майбутнього психолога (А.О.Волочков, Л.Я.Дорфман, В.С.Мерлін.); фундаментальні філософські, психологічні, педагогічні ідеї про розвиток психіки особистості в діяльності (К.О.Абульханова-Славська,

О.Г.Асмолов, Л.С.Виготський, Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн, В.О.Татенко).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України упродовж 2008-2012 років. У дослідженні брали участь 250 студентів-психологів.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають в тому що:

- *вперше* здійснено психологічний аналіз учбової активності та виявлено індивідуальні особливості сформованості її структурних компонентів (потенційного, регулятивного, динамічного та підсумкового); визначено критерії, показники та рівні (високий, середній, низький) учбової активності майбутніх психологів; взаємозв'язок різнорівневих (індивідуальних, індивідуально-психічних, соціально-психологічних) властивостей індивідуальності та показників прояву учбової активності; виокремлено стилі учбової активності (інтернально-ергічний, екстернально-результативний та екстернально-аергічний); виявлено особливості сформованості компонентів учбової активності у майбутніх психологів залежно від курсу навчання;

- *розширено й доповнено* уявлення про індивідуально-психологічні особливості майбутніх психологів з різним поєднанням якісних показників учбової активності.

- *набули подальшого розвитку та узагальнення* діагностичні прийоми оцінки структурних показників компонентів учбової активності та різних рівнів інтегральної індивідуальності майбутнього психолога, які вивчаються у співвідношенні з ними; уявлення про змістові, структурні та динамічні характеристики учбової активності майбутніх психологів.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблена програма психологічного супроводу розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутнього психолога як передумова актуалізації складових компонентів учбової активності та спецкурс «Індивідуальні особливості проявів учбової активності у майбутніх психологів» можуть бути використані у процесі практичної та теоретичної підготовки студентів вищих навчальних закладів. Одержані висновки доповнюють тему «Активність особистості» в курсі загальної психології, розділи «Психологія навчання» та «Психологія учіння» в курсі педагогічної психології.

Апробація та впровадження результатів дисертації. Основні теоретичні положення роботи були представлені для обговорення та отримали схвалення на Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості у системі неперервної професійної освіти» (Київ, 2009 р.); на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи» (Київ, 2009 р.); на Міжнародній науково-практичній конференції

«Психологічні проблеми становлення фахівців в умовах соціальних трансформацій» (Київ, 2009 р.); на II та III Міжнародних науково-практичних конференціях «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2010-2011 рр.); на Всеукраїнській науковій конференції «Розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Київ, 2010 р.) на засіданнях кафедри загальної та практичної психології ДВНЗ «Університету менеджменту освіти» НАПН (Київ, 2008 - 2011 рр.).

Результати дослідження *впроваджено* в практику підготовки практичних психологів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (довідка про впровадження № 3/2326 від 06 червня 2011 р.), у Тернопільському національному технічному університеті імені І.Пулюя (довідка про впровадження № 236 від 27 січня 2012 р.), у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) (довідка про впровадження № 46 від 02 квітня 2010 р.), у Київській державній академії водного транспорту (довідка про впровадження № 22 від 27 травня 2010 р.), зокрема, спецкурс «Індивідуальні особливості проявів учбової активності у майбутніх психологів» включено як інноваційний розділ у навчальну дисципліну «Психологія» та Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» (довідка про впровадження № 01\21-41 від 06 лютого 2012 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження, його результати та висновки відображено у 6 наукових публікаціях, у тому числі 5 – у фахових виданнях з психологічних дисциплін, матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою розв'язання поставленої мети дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків, списку 280 джерел використаної літератури, серед яких 8 іноземною мовою. Основний зміст дисертації викладено на 171 сторінках комп'ютерного набору і містить 29 таблиць і 9 рисунків на 18 сторінках. Загальний об'єм дисертації 229 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, мету і зміст поставлених завдань, визначено його об'єкт, предмет та методи дослідження, визначено наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, наведено дані про апробацію та впровадження здобутих результатів у практику, публікації та структуру роботи.

У першому розділі **«Теоретичний аналіз дослідження проблеми учбової активності майбутніх психологів у сучасній психологічній науці»** висвітлено результати аналізу науково-теоретичних джерел із проблеми дослідження феномену активності, розглянуто основні підходи щодо природи та гносеологічних

характеристик учбової активності в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, розкрито сутність та структуру учбової активності майбутніх психологів.

Теоретичний аналіз показав, що проблема активності людини у всіх багатоманітних проявах – зовнішніх і внутрішніх, ментальних і поведінкових, темпераментальних, особистісних і міжособистісних, супроводжує всю історію психології, не втрачаючи своєї актуальності. В психології активність може бути визначена як спосіб, форма і міра природно-соціальних взаємодій, в ході яких людина розвивається і проявляється. При цьому активність у всіх її проявах є життєдіяльністю. Умовно можна виділити сім підходів щодо розуміння активності та її структурної організації: *психофізіологічний* (І.П.Павлов, І.М.Сеченов, П.К.Анохін, А.Р.Лурія, Н.С.Лейтес); *діяльнісний* (О.М.Леонтьєв, Л.С.Виготський), *суб'єктно-діяльнісний* (С.Л.Рубінштейн, А.В.Брушлінський, К.О.Абульханова-Славська, В.А.Петровський, В.О.Татенко), *цілісно-функціональний* (О.І.Крупнов); *інтегративний* (Б.Г.Ананьєв), *інтегральний* (В.С.Мерлін, Л.Я.Дорфман) та *системний* (Б.Ф.Ломов). Загальна тенденція розгляду означеної проблеми позиціонує траєкторію руху досліджень від безпосередніх, поведінкових об'єктивацій активності, до вивчення її породження, здійснення і видозмін самою людиною в найрізноманітніших видах життєдіяльності.

В основу нашого дослідження покладено розуміння учбової активності як способу, форми і міри взаємодії майбутнього психолога з освітнім середовищем, у ході якого відбувається їх взаємна зміна та розвиток.

Необхідно зазначити, що у переважній більшості концепцій, в яких мова йдеться про активність, спостерігається тенденція по-елементного, екстенсивного розгляду її окремих проявів. Розглядаючи учбову активність як цілісний феномен, слід враховувати динамічний принцип, який найбільшою мірою, на думку А.О.Волочкова, відображає її процесуальну сутність.

Структура учбової активності, що побудована за динамічним принципом, найбільшою мірою відображає сутність активності як саморуху (рис.1).

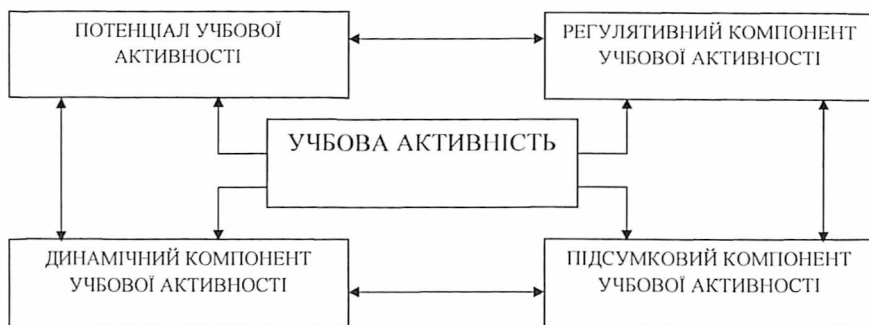

Рис. 1. Структура учбової активності (за А.О.Волочковим)

Із рис.1 видно, що в якості основних компонентів учбової активності у роботі розглядаються: потенціал активності (як внутрішнє джерело саморуху, існуюче протиріччя між мотивацією та здібностями, певне співвідношення бажань і можливостей), регулятивний (протиріччя емоційної, спонтанної, імпульсивної саморегуляції та різноманітні аспекти вольового, рефлексивного, довільного самоконтролю поведінки), динамічний (характеризує темп, інтенсивність, варіативність, прагнення до продовження напруженої інтелектуальної діяльності та її видозмінення) та підсумковий компонент учбової активності, який складається з двох елементів: об'єктивного, що відображає конкретні результати, чітко фіксовані ззовні, та суб'єктивного, що слугує індикатором самооцінки задоволеності або незадоволеності отриманими результатами).

Запропонована структура учбової активності в теоретичному плані узгоджується із структурою учбової діяльності, яка подається як взаємодія таких компонентів: мотивація, задача, дії, операції, контроль і оцінка.

Специфіка учбової активності майбутніх психологів, порівняно з іншими майбутніми фахівцями, базується не тільки на пізнанні, але й на власному особистісному розвитку. Система організації підготовки майбутнього психолога повинна включати світоглядний, професійний та особистісний рівні, спрямовані на формування професійної свідомості та професійно значущих особистісних якостей, які забезпечували б успішну взаємодію з людьми (О.Ф.Бондаренко, Ю.Г.Долінська, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева).

Професійне становлення майбутніх психологів, потребує врахування специфіки студентського віку як важливої стадії особистісного розвитку, формування системи професійно важливих якостей, знань, умінь, навичок, відповідного науково-культурного кругозору та розвитку цілісної, гармонійної особистості, орієнтованої на особистісну та професійну самореалізацію, самопізнання, самовдосконалення та самозміни (Г.О.Балл, М.Й.Боришевський, В.І.Кузьменко, Г.В.Ложкін, П.В.Лушин, Н.В.Чепелева).

Визначення і розгляд індивідуально особистісних проявів учбової активності особистості майбутніх психологів є необхідною умовою їх якісного навчання та підготовки до професійної діяльності. Ефективність освітнього процесу залежить від учбової активності і академічної успішності майбутніх психологів, котра базується на їх індивідуальних особливостях, які необхідно враховувати у процесі їхньої підготовки. Індивідуально-психологічні особливості майбутнього психолога – це суттєві та стійкі структурні компоненти психіки особистості, які обумовлюють її неповторність, своєрідність, індивідуальність, стиль діяльності, поведінки та втілюються в її якостях, створюють самобутність її психічного складу. Індивідуально-психологічні особливості можуть характеризуватися як окремі психічні процеси (особливості пам'яті, мислення, сприймання та ін.) так і цілісні якості (темперамент, характер).

Розгляд літературних джерел (Г.С.Абрамової, І.Д.Беха, І.А.Зязюна, В.У.Кузьменко, В.Л.Хайкіна.) дозволив визначити, що до індивідуальних особливостей проявів учбової активності особистості майбутніх психологів відносять: відповідальність, впевненість, допитливість, цілепокладання, зацікавленість, винахідливість, оригінальність та самостійність. Вищим проявом учбової активності особистості можна розглядати її саморегуляцію, завдяки котрій реалізуються актуальні та потенційні можливості, організація і управління власними діями і поведінкою (Морсанова В. І., В.Л.Хайкін).

В цілому, теоретичний аналіз проблеми засвідчив недостатній рівень дослідження індивідуальних особливостей проявів учбової активності майбутніх психологів, а виявлені положення лягли в основу побудови констатувального експерименту.

У другому розділі – «Емпіричне дослідження учбової активності у співвідношенні з рівнями інтегральної індивідуальності майбутнього психолога» – описано доцільність використання обраного методичного інструментарію, представлено результати емпіричного дослідження щодо індивідуальних особливостей прояву учбової активності у майбутніх психологів.

Завданнями констатувального експерименту були:

- 1) виявлення рівнів та динаміки сформованості компонентів учбової активності майбутніх психологів в процесі професійної підготовки;
- 2) визначення взаємозв'язку рівня учбової активності студентів з характеристиками їх нервової системи, з індивідуально-психічними та соціально-психологічними властивостями особистості майбутнього фахівця;
- 3) виокремлення стилів учбової активності та індивідуально-типових варіантів її прояву.

Емпірична оцінка рівнів учбової активності майбутніх психологів визначалася за допомогою методики А.О.Волочкова та здійснювалася за такими показниками: низький рівень – ситуативна, нестійка, не завжди самостійна учбова активність, що збуджується зовнішніми ситуативними чинниками; середній рівень – стійка, самостійна учбова активність, що збуджується раціональними, прагматичними мотивами; високий рівень – стійка учбова активність, мотивована інтересом до навчання, почуттям відповідальності за результати учіння і виявляється в ініціативній та творчій діяльності.

З'ясовано, що такі компоненти учбової активності як потенціал активності (І курс - 23,3; III курс - 24,0; V курс - 26,6) та підсумковий індекс (I курс - 26,2; III курс - 27,2; V курс - 28,2) активності учіння у майбутніх психологів мають неспинну тенденцію до зростання у процесі професійної підготовки. Це можна пояснити зростанням потреби в інформаційних та спеціальних професійних знаннях у студентів під час навчання, актуалізацією сильних і значущих внутрішніх інтелектуально-пізнавальних мотивів, що формовуються у необхідності

систематизації отриманих теоретичних відомостей щодо майбутньої практичної роботи.

Регулятивний компонент учбової активності найбільш розвинутий у майбутніх психологів на п'ятому курсі ($28 \pm 0,91$), що є свідченням гармонізації емоційної, спонтанної, імпульсивної саморегуляції та різноманітних аспектів вольового, рефлексивного, довільного самоконтролю поведінки особистості.

Найменш сформованим виявився регулятивний компонент учбової активності ($24 \pm 0,23$) у студентів-психологів на третьому курсі, що, на нашу думку, обумовлено домінуванням емоцій у процесі саморегуляції власних дій та вчинків у порівнянні із вольовим та довільним самоконтролем.

Динаміка активності, досягає максимуму на третьому курсі ($27 \pm 3,69$), що можна пояснити істотними змінами на цьому етапі підготовки в усвідомленні мети навчання. Знання починають ними сприйматися як необхідна умова майбутнього самостійного життя і професійної діяльності, формуються стійкі професійні інтереси, прагнення до самовиховання стає рисою особистості.

Особливості взаємозв'язку учбової активності з характеристиками інтегральної індивідуальності виявились на рівні індивідних, індивідуально-психічних та соціально-психологічних властивостей.

Враховуючи те, що сила нервової системи спроможна виявляти як позитивний, так і обмежувачий вплив на динамічні показники учбової активності та кінцеву результативність майбутніх психологів, вона розглядалася як важливий фактор індивідуальної психофізіологічної організації. За допомогою методики Я.Стреляу виявлено, що на індивідному рівні існують статистично значущі відмінності між такими властивостями нервової системи у досліджуваних із різним рівнем учбової активності як сила процесів збудження і гальмування ($P < 0,05$) та врівноваженість.

У студентів із високим рівнем учбової активності зафіксовано переважання процесів збудження над процесами гальмування, а також високий ступінь лабільності нервової системи; у майбутніх психологів із низьким рівнем активності домінує процес гальмування, а також зафіксовано певну інертність нервових процесів.

Для оцінки рівня індивідуально-психічних властивостей особистості використано шістнадцятифакторний особистісний опитувальник Р.Кеттелла.

На рівні індивідуально-психічних властивостей встановлено, що студенти із високим рівнем активності більш зібрані, мають вищий рівень інтелектуального розвитку (фактор В), напористі, впевненіші (фактор Е) у сприйнятті нового, більш критично настроєні, не довіряють авторитетам (фактор Q1). Студентів із середнім рівнем активності характеризує серйозність, стабільність в поведінці та емоціях, ділова спрямованість (фактор G), прагнення знаходити позитивне в житті (фактори Н і F). Для студентів із низьким рівнем активності характерні ригідність,

безтурботність, неуважність під час занять (фактор F), мрійливість, розсіяність (фактор M), зниження самоконтролю (Q3).

Дослідження особливостей прояву соціально-психологічних властивостей у майбутніх психологів із високим, середнім та низьким рівнем активності проводилося за допомогою методики В.І.Моросанової, спрямованої на оцінку індивідуальних особливостей саморегуляції досліджуваних. З'ясовано, що у студентів із високим рівнем активності майже за всіма показниками стильової саморегуляції поведінки переважає високий рівень, в той же час коли у студентів-психологів із середнім та низьким рівнем активності домінує середній рівень розвитку складових саморегуляції.

Подальший аналіз показав, що для студентів-психологів із високим рівнем активності притаманний інтернальний локус контролю за всіма його показниками, тоді як для досліджуваних із середнім і низьким рівнем учбової активності властивий екстернальний тип локусу контролю.

Для з'ясування ролі складових компонентів учбової активності в структурі різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутніх психологів застосовано кореляційний аналіз та побудовано схеми статистично достовірних взаємозв'язків між ними. Ці схеми виявили багаточисленні й багатозначні взаємозв'язки різнорівневих властивостей індивідуальності. Найбільша кількість значущих різнорівневих взаємозв'язків зафіксована у вибірці майбутніх психологів із середнім рівнем активності – 69 взаємозв'язків, найменша – у досліджуваних із низьким рівнем активності – 14. У вибірці майбутніх психологів із високим рівнем активності виявлено 16 взаємозв'язків. Зв'язки між явищами, які належать до цієї системи, виступають не як епізодичні або випадкові взаємодії, а є істотними умовами виникнення, існування і розвитку як кожного з них, так і системи в цілому. На підставі результатів кореляційного аналізу можна зробити висновок, що учбова активність як особлива якість та міра взаємодії майбутнього психолога з об'єктами освітнього простору спроможна виконувати функцію системоутворюючої ланки, яка опосередковує різнорівневі взаємозв'язки в структурі інтегральної індивідуальності. Отже, учбова активність це – системна якість особистості майбутніх психологів динамічного характеру, що репрезентує собою не окрему рису особистості, а її інтегральну характеристику, яка складається з цілого комплексу властивостей індивідуального, індивідуально-психічного та соціально-психологічного рівнів, і виявляється у вільній, свідомій, ініціативній діяльності.

Застосування процедури факторного аналізу дозволило виокремити стилі учбової активності, які властиві для майбутніх психологів із високим, середнім та низьким рівнем розвитку активності. Під стилем учбової активності майбутнього психолога розуміється системно організований психічний процес з ініціації, побудови, підтримки і управління усіма видами і формами зовнішньої і

внутрішньої активності, які спрямовані на досягнення свідомо поставлених перед собою цілей. Іншими словами, стиль учбової активності - це типова для конкретного студента система психологічних засобів, до якої він свідомо або стихійно звертається, щоб реалізувати свою цілісну індивідуальність відповідно до вимог навчальної діяльності.

В основу поділу основних типів покладено факторизацію результатів визначення локус контролю та компонентів учбової активності, у відповідності із якими виділено три індивідуально-типові варіанти її прояву – інтерально-ергічний, екстерально-результативний та екстерально-аергічний.

За результатами факторного аналізу зроблено висновок, що майбутні психологи із високим рівнем активності за всіма показниками локусу контролю мають інтеральну спрямованість та високий рівень розвитку динамічного компонента учбової активності. Отже, досліджуваним цієї групи, на нашу думку, властивий інтерально-ергічний стиль учбової активності з абсолютною перевагою інтеральності, завдяки постійній націленості на завершення всіх своїх справ, заповзятливості. Майбутнім психологам із середнім рівнем активності властивий екстерально-результативний стиль учбової активності з високим рівнем сформованості підсумкового компоненту учбової активності та екстерального локусу контролю. Майбутнім психологам із середнім рівнем активності за всіма показниками локусу контролю властива екстеральна спрямованість. Майбутнім психологам із низьким рівнем активності властивий екстерально-аергічний стиль учбової активності, для якого найменш вираженим є динаміка реалізації учбової активності та екстеральний тип локус контролю. Для цієї групи досліджуваних характерними є схильність до мінімізації відповідальності за власні вчинки й результати діяльності, значно менша послідовність у ситуаціях прийняття рішення.

На підставі виявлених кореляційних зв'язків між компонентами учбової активності та різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності майбутніх психологів виявлено, що низька самооцінка й низький рівень сформованості загальної інтеральності негативно позначаються на темпі, інтенсивності, варіативності та прагненні майбутніх психологів до напруженої інтелектуальної діяльності в процесі учіння.

Результати констатувального емпіричного дослідження засвідчили необхідність розробки програми цілеспрямованої роботи з розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутніх психологів.

Третій розділ – **«Психологічний супровід розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутнього психолога як передумова актуалізації учбової активності»** – наведено загальну стратегію формування експерименту, розглянуто організацію та структуру тренінгу з розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутніх психологів, висвітлено психологічні особливості його проведення, надано оцінку ефективності тренінгу.

На основі проведеної роботи сформульоване загальне розуміння цілей і завдань психологічного супроводу розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутніх психологів. Підґрунтя психологічного супроводу складає єдність чотирьох функцій: діагностика суті проблеми, що виникла; інформації стосовно природи проблеми та шляхів її вирішення; консультації на етапі прийняття рішення та розробки стратегії вирішення проблеми; первинної допомоги на етапі реалізації розробленого плану (Е.Ф.Зєєр). Реалізація функцій психологічного супроводу можлива лише за умови використання особистісно-орієнтованого підходу (І.Д.Бєх, І.С.Булах, В.М.Ямницький).

В експерименті брало участь дві групи учасників: експериментальна й контрольна, які склалися із студентів I курсу і включали відповідно по 30 осіб. При цьому перша група приймала участь у всіх процедурах психолого-педагогічного експерименту, а друга – виступала як еталон порівняння оцінки формувальних ефектів дослідження. На початок дослідно-експериментальної роботи між представниками контрольної та експериментальної груп не виявлено суттєвих розбіжностей щодо рівня сформованості основних компонентів учбової активності. Основною формою опанування зовнішніх і внутрішніх змін, спрямованих на підвищення ефективності використання особистісних, групових і організаційних ресурсів було обрано – тренінгову роботу. Тренінг як форма навчання має істотні переваги перед іншими формами та видами навчання, особливо при підготовці представників професій, діяльність яких вимагає від фахівців не просто знань, а й уміння застосовувати свої знання в практичній діяльності, яка постійно змінюється. Цінність тренінгових технологій полягає у можливості подолання обмежень, які властиві традиційним методам навчання. Формування та корекція уявлень людини про себе відбувається у груповому форматі більш інтенсивно та виражено. Активні методи навчання залучають когнітивну, афективну та поведінкову сфери особистості у тісній інтеграції та взаємодії (І.П.Волков, І.В.Вачков, Л.В.Долинська, Т.С.Яценко).

Мета авторського тренінгу полягала у створенні сприятливих умов для усвідомлення й актуалізації різнорівневих властивостей у майбутніх психологів, що уможливають відчуття внутрішньої стійкості, впевненості, відповідальності, довіри до самого себе.

Оскільки основним принципом тренінгу є свідомо самоорганізація процесу засвоєння знань учасниками, його структура передбачала насамперед:

1) мотиваційно-діагностичний блок: постановку завдань, підготовку попередньої пропозиції щодо варіантів та способів вирішення поставлених завдань, здобуття інформації в режимі зворотного зв'язку і внесення необхідних змін у програму; визначення простору та масштабу змін досліджуваних під час тренінгу;

2) розвивальний блок – безпосередньо навчальний етап, що мав на меті послідовне виконання всіх пунктів програми тренінгу;

3) контрольно-оцінний блок: підготовка звіту за результатами тренінгу.

Три основні блоки розподілялися за такою структурою: перший етап – 10 днів по 4 години, включав мотиваційно-діагностичний блок – 3 дні, розвивальний – 6 днів, контрольно-оцінний блок (оцінка ефективності) – 1 день. Другий етап проводився через 3 місяці протягом 5 днів по 4 години. На цьому етапі доцільним виявилось проведення додаткових занять, які стимулювали досліджуваних до переосмислення досвіду, набутого в групі. Між двома етапами впровадження програми проводився один «круглий стіл», під час якого відбувалася активна вербалізація досліджуваними тих позитивних та негативних змін, які з'явилися за цей час та побудова подальшого плану роботи над собою. Чітка поінформованість кожного учасника відносно мети й завдань тренінгу сприяла активізації та свідомій організації зусиль з розвитку відповідальності, впевненості, підвищення рівня самооцінки й домагань, а також рефлексії як універсальної здатності під час учіння.

Включені до змісту програми тренінгу вправи були спрямовані на: підвищення ступеню усвідомлення майбутніми психологами власних індивідуальних властивостей; посилення рівня розвитку регуляторно-особистісних властивостей, таких як відповідальність, самостійність, впевненість у собі, адекватність самосприйняття; підвищення усвідомленості, довірливості процесу управління і використання рефлексії. Використовувалися різноманітні форми групової роботи, такі як дискусії, психотехнічні вправи, аналіз життєвих ситуацій тощо.

Для визначення ефективності формуального експерименту було проведене порівняння результатів вихідного та кінцевого вимірювань у студентів контрольної ($n=30$) та експериментальної груп ($n=30$). Згідно завдань тренінгу фіксувалися показники інтернальності, самооцінки, рефлексії, впевненості в собі, напруженості, учбової активності.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що у досліджуваних майбутніх психологів експериментальної групи відбулося статистично значуще підвищення інтернальності за шкалами: загальної інтернальності ($P \leq 0,05$), інтернальності у галузі досягнень ($P \leq 0,05$), інтернальності у галузі невдач ($P \leq 0,05$). Отже, локус контролю, який визначає ступінь відповідальності, соціальної зрілості, самостійності, здатності і вміння долати життєві труднощі, забезпечуючи тим самим можливість саморозвитку та самореалізації під час формувальних впливів, набув суттєвих позитивних зрушень.

Оскільки самооцінка суттєво впливає на активність особистості та може змінюватись залежно від обставин та піддається впливу ззовні, важливим є розгляд тих змін, які відбулися за цим показником. Порівняльний аналіз отриманих даних показав, що у досліджуваних експериментальної групи відбулися статистично достовірні зміни в напрямку адекватної самооцінки ($P \leq 0,05$). У контрольній групі відчутних змін не відбулося ($P \leq 0,1$). Запропонована програма тренінгу сприяла розвитку адекватної самооцінки у досліджуваних експериментальної групи, що, на

нашу думку, обумовлено поступовим розгортанням процесу ототожнення між «Я – реальним» та «Я – ідеальним».

При оцінці рівня рефлексії досліджуваних експериментальної групи з'ясовано, що зміни відбулися за показником рефлексії теперішньої діяльності ($P \leq 0,05$). За іншими показниками суттєвих змін не виявлено.

Порівняльний аналіз одержаних даних до та після експерименту за факторами Р.Кеттелла показав, що кількість досліджуваних за показниками невпевненості (фактор «С») зменшилася з 67,8% до 12,4%; безвідповідальності (фактор «G») з 56,2% до 14,7%; напруженості (фактор «Q4») – з 73,9% до 46,2%; боязкості (фактор «Н») з 62,5% до 22,1%; підозрілості (фактор «L») з 27,5% до 12,1%. Досліджувані експериментальної групи в кінці занять вже могли достатньо самостійно і ефективно розв'язувати проблемні ситуації під час учіння.

Порівняння показників контрольної та експериментальної групи у майбутніх психологів після запровадження експериментальної програми показало ефективність використаних засобів розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності.

За результатами контрольного вимірювання у досліджуваних як контрольної групи, так і експериментальної груп за показниками потенціалу учбової активності, регулятивного та підсумкового компонентів суттєвих змін не відбулося. На нашу думку, це є цілком природним, адже не вірно було б очікувати, що за відносно короткий термін проведення експерименту у майбутніх психологів із низьким рівнем розвитку активності відбудеться зрушення за всіма показниками. Статистично значущі зрушення зафіксовано у досліджуваних лише за показником динамічного компонента учбової активності, який характеризує темп, інтенсивність, варіативність та прагнення до продовження напруженої інтелектуальної діяльності під час учіння, що обумовлено, на нашу думку, цілеспрямованим впливом на ті властивості інтегральної індивідуальності, із якими виявлено найбільше тісних зв'язків.

Отже, порівняння показників контрольної та експериментальної групи у майбутніх психологів після проведення формувального експерименту показало ефективність використаних засобів розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності, що дозволило зробити наступні висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та експериментальне дослідження проблеми індивідуальних особливостей проявів учбової активності у майбутніх психологів, що полягало у виявленні особливостей прояву та динаміки структурних компонентів (потенціал активності, регулятивний, динамічний, підсумковий); критеріїв та рівнів учбової активності майбутніх психологів (високий, середній, низький); досліджені особливостей взаємозв'язку учбової активності із різнорівневими властивостями (індивідуальними, індивідуально-

психічними та соціально-психологічними) інтегральної індивідуальності майбутнього психолога; визначенні індивідуально-типові (інтернально-ергічний, екстернально-результативний та екстернально-аергічний) варіанти прояву учбової активності, в обґрунтуванні, розробці та апробуванні програми розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутнього психолога як передумови актуалізації складових компонентів учбової активності.

1. Проблема активності людини у всіх багатоманітних проявах – зовнішніх і внутрішніх, ментальних і поведінкових, темпераментальних, особистісних і міжособистісних, супроводжує всю історію психології, не втрачаючи своєї актуальності. Умовно можна виділити сім підходів щодо розуміння активності та її структурної організації: психофізіологічний; діяльнісний, суб'єктно-діяльнісний, цілісно-функціональний; інтегративний, інтегральний та системний. Загальна тенденція розгляду означеної проблеми позиціонує траєкторію руху досліджень від безпосередніх, поведінкових об'єктивацій активності, до вивчення її породження, здійснення і видозмін самою людиною в найрізноманітніших видах життєдіяльності.

2. В основу нашого дослідження покладено розуміння активності як способу, форми і міри взаємодії майбутнього психолога з освітнім середовищем, у ході розуміння якого відбувається їх взаємна зміна та розвиток. В якості основних компонентів учбової активності у роботі розглядаються: 1) потенціал активності (як внутрішнє джерело саморуху, існуюче протиріччя між мотивацією та здібностями, певне співвідношення бажань і можливостей; 2) регулятивний (протиріччя емоційної, спонтанної, імпульсивної саморегуляції та різноманітні аспекти вольового, рефлексивного, довільного самоконтролю поведінки); 3) процесуальний, який характеризує темп, інтенсивність, варіативність, прагнення до продовження напруженої інтелектуальної діяльності та її видозмінення; 4) результативний (складається з двох елементів: об'єктивного, що відображає конкретні результати, чітко фіксовані ззовні та суб'єктивного, що слугує індикатором самооцінки задоволеності або незадоволеності отриманими результатами).

3. До індивідуальних особливостей проявів учбової активності особистості майбутніх психологів належать: відповідальність, впевненість, допитливість, цілепокладання, зацікавленість, винахідливість, оригінальність та самостійність. Критеріями рівня сформованості учбової активності майбутніх психологів виступають: допитливість, зацікавленість, розумова самостійність, сміливість думки, оригінальність. Емпірична оцінка рівнів учбової активності майбутніх психологів здійснюється за такими показниками: низький рівень – ситуативна, нестійка, не завжди самостійна учбова активність, що мотивується зовнішніми ситуативними чинниками; середній рівень – стійка, самостійна учбова активність, що активізуються раціональними, прагматичними мотивами; високий рівень – стійка учбова активність, мотивована інтересом до навчання, діяльності, почуттям відповідальності за результати і виявляється в ініціативній та творчій діяльності.

4. Виявлено тісні взаємозв'язки між рівнями учбової активності майбутніх психологів та їх індивідуально-психічними і соціально-психологічними властивостями.

Студенти із високим рівнем розвитку активності більш зібрані, мають вищий рівень інтелектуального розвитку, наполегливі, самовпевнені, активні, у сприйнятті нового більш критично настроєні, не довіряють авторитетам. Студентів із середнім рівнем розвитку активності характеризує серйозність, стабільність у поведінці та емоціях, ділова спрямованість, прагнення знаходити позитивне в житті. Для студентів із низьким рівнем розвитку активності характерні ригідність, безтурботність, мрійливість, неухважність під час занять.

На рівні соціально-психологічних властивостей виявлено, що студентам із високим рівнем розвитку активності притаманний інтернальний локус контролю за всіма його показниками, студентам із середнім та низьким рівнем розвитку активності – екстернальний тип локусу контролю. З'ясовано, що у студентів із високим рівнем розвитку активності майже за всіма показниками стильової саморегуляції поведінки переважає високий рівень, у той же час у студентів-психологів із середнім та низьким рівнем розвитку активності домінує середній рівень розвитку складових саморегуляції.

5. Майбутнім психологам притаманні три індивідуально-типові варіанти прояву учбової активності – інтернально-ергічний, екстернально-результативний та екстернально-аергічний. Співвідношення учбової активності в структурі інтегральної індивідуальності майбутніх психологів відіграє роль системоутворюючої, інтегруючої ланки, яка особливим чином пов'язана з усіма підсистемами індивідуальності. Найбільша кількість значущих різнорівневих взаємозв'язків проявляється у вибірці майбутніх психологів із середнім рівнем розвитку активності, найменша – у досліджуваних із низьким рівнем розвитку активності.

6. На підставі виявлених кореляційних зв'язків між компонентами учбової активності та різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності майбутніх психологів обґрунтовано та розроблено програму цілеспрямованого впливу, вправ якої спрямовані на усвідомлення майбутніми психологами із низьким рівнем активності власних індивідуальних властивостей; підвищення рівня розвитку регуляторно-особистісних властивостей таких як відповідальність, самостійність, впевненість у собі, адекватність самосприйняття; довільності процесу управління і використання рефлексії.

Авторська програма тренінгу є особливо ефективною щодо динамічного компонента учбової активності, який характеризує темп, інтенсивність, варіативність та прагнення до продовження напруженої інтелектуальної діяльності під час учіння. Це дозволяє рекомендувати її до використання у навчально-виховному процесі при підготовці майбутніх психологів.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів розгляданої проблеми. Подальшого вивчення потребують питання щодо теоретичного осмислення та експериментального обґрунтування питання співвідношення механізмів та чинників розвитку учбової активності; виявлення гендерних особливостей прояву учбової активності у майбутніх психологів; подальшої розробки тренінгових методик для розвитку складових компонентів учбової активності у майбутніх психологів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сулима К. В. Концепт «потенціал активності учіння» у різних психологічних школах / К. В. Сулима // Актуальні проблеми психології. Т. 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2009. – Вип. 14. – С. 306-314.

2. Сулима К. В. Концептуальна модель учбової активності майбутнього психолога / К. В. Сулима // Вісник післядипломної освіти Університету менеджменту освіти АПН України : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 12. – С. 290-300.

3. Сулима К. В. Емпіричний аналіз сформованості компонентів активності учіння у майбутніх психологів / К. В. Сулима // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України; редкол. : Н.В.Чепа та ін. / голов. ред. С.Д.Максименко.. – 2010. – Т. 12, ч. 7. – С. 422-431.

4. Сулима К. В. Аналіз активності учіння майбутнього психолога крізь призму його інтегральної індивідуальності / К. В. Сулима // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – 2011. – Вип. 11. – С. 870-880.

5. Сулима К. В. Імплицитний аналіз взаємозв'язків компонентів активності учіння майбутніх психологів із різнорівневими властивостями індивідуальності / К. В. Сулима // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць / Ун-т менедж. освіти НАПН України; редкол. : О.Л. Ануфрієва та ін. / голов. ред. В.В. Олійник. – К., 2011. — Вип. 3(16). – С. 481-486. – (Серія «Психологія»).

6. Сулима К. В. Детермінанти професійного довголіття фахівця / К.В.Сулима, С.В.Прядко // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи: Тези міжнародної науково-практичної конференції. – Київ: «Азимут-Україна», 2009. – С.76

АНОТАЦІЇ

Сулима К.В. Індивідуальні особливості проявів учбової активності у майбутніх психологів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячене виявленню індивідуальних особливостей проявів учбової активності у майбутніх психологів. В роботі представлено аналіз основних дослідницьких парадигм та психолого-педагогічних підходів до визначення сутності поняття «учбової активності». Здійснено теоретичний аналіз поглядів на проблему учбової активності як форми та способу розвитку майбутнього психолога. Виявлено особливості прояву та динаміку структурних компонентів (потенціал активності, регулятивний, динамічний, підсумковий); критерії та рівні учбової активності майбутніх психологів (високий, середній, низький); досліджено особливості взаємозв'язку учбової активності із різнорівневими властивостями (індивідуальними, індивідуально-психічними та соціально-психологічними) інтегральної індивідуальності майбутнього психолога; визначено індивідуально-типові (інтернально-ергічний, екстернально-результативний та екстернально-аергічний) варіанти прояву учбової активності.

Розроблено та апробовано програму розвитку різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності майбутнього психолога як передумови актуалізації складових компонентів учбової активності.

Ключові слова: активність учіння, цілісна активність, структура, компоненти, майбутні психологи, індивідуальність, індивідуальні відмінності, індивідуальний підхід, індивідуальний стиль учбової активності.

Сулима К.В. Индивидуальные особенности проявлений учебной активности у будущих психологов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертационном исследовании предложено новое решение научной проблемы, состоящей в раскрытии индивидуальных особенностей проявления учебной активности у будущих психологов.

В работе представлен анализ основных исследовательских парадигм и психолого-педагогических подходов к определению сущности понятия «учебной активности» и установлена мера ее изученности. Выявлено, что ныне существуют разные подходы в понимании структурной организации учебной активности. В основу нашего исследования положено понимание активности как способа, формы и меры взаимодействия будущего психолога с образовательной средой, в ходе которого происходят их взаимное изменение и развитие. Впервые учебная активность будущих психологов рассматривается как многокомпонентное образование в системе интегральной индивидуальности, определены ее смысловые, структурные и динамические характеристики. В качестве основных компонентов структуры учебной активности рассмотрены потенциал активности (как внутренний источник самодвижения, существующее противоречие между

мотивацией и способностями, определенное соотношение желаний и возможностей), регулятивный (противоречие эмоциональной, спонтанной, импульсивной саморегуляции и разнообразных аспектов волевого, рефлексивного, произвольного самоконтроля поведения), процессуальный (характеризует темп, интенсивность, вариативность, стремление к продолжению напряженной интеллектуальной деятельности и ее видоизменение) и результативный (состоит из двух элементов: объективного, отражающего конкретные результаты, четко зафиксированные извне и субъективного, который служит индикатором самооценки удовлетворенности или неудовлетворенности полученными результатами). Выявлены особенности проявления и динамика этих компонентов в процессе профессиональной подготовки психологов, критерии и уровни (высокий, средний, низкий) развития учебной активности студентов.

Установлена взаимосвязь учебной активности будущих психологов с разноуровневыми индивидуальными свойствами (индивидными, индивидуально-психическими и социально-психологическими).

Определены индивидуально типологические варианты проявления учебной активности: интернально-эргической, экстернально-результативной и экстернально-аэргической.

Апробирована авторская программа развития разноуровневых свойств интегральной индивидуальности личности будущих психологов как внутреннее условие актуализации их учебной активности. Основной формой реализации предложенной программы был избран тренинг, который обеспечивает интенсивный характер обучения. Программа тренинга предусматривала создание благоприятных условий для осознания и актуализации разноуровневых свойств у будущих психологов с низким уровнем развития активности, а также упражнения, направленные на развитие у них ответственности, уверенности, доверия к самому себе.

Анализ результатов, полученных в ходе формирующего эксперимента, позволяет утверждать, что разработанная программа тренинга способствует развитию индивидуальных свойств интегральной индивидуальности и компонентов учебной активности у будущих психологов с низким уровнем развития активности.

Ключевые слова: учебная активность, целостная активность, структура, компоненты, будущие психологи, индивидуальность, индивидуальные отличия, индивидуальный подход, индивидуальный стиль учебной активности.

Sulima K.V. The Individual features of displays of educational activity for future psychologists. – It is Manuscript. Dissertation on the competition of graduate degree of candidate of psychological sciences on speciality 19.00.07 is pedagogical and age-dependent psychology. – Nacional'nyy of pedagogicheskyy universitet imeni of M.P.Dragomanova. – Kiev, 2012.

Dissertation research is sanctified to the exposure of individual features of displays of educational activity for future psychologists. The analysis of basic research paradigms and psycho-pedagogical going is in-process presented near determination of essence of concept "educational activity". The theoretical analysis of looks is carried out to the problem of educational activity as a form and method of development of future psychologist. The features of display and dynamics of structural components(potential of activity, regulative, dynamic, result) are educed; criteria and levels of educational activity of future psychologists(high, middle, subzero); the features of intercommunication of educational activity are investigational with multilevel properties(indyvidnymy, individually-psychical and socialpsychological) of integral individuality of future psychologist; the individually-typical(internal'nym-ergic, externality-effective and externality-aerhichnyy) variants of display of educational activity are certain.

The program of development of різнорівневих properties of integral individuality of future psychologist as pre-conditions of actualization of component components of educational activity is worked out and approved.

Key words: student's activity, comprehensive activity, structure, components, future psychologists, individuality, individual differences, individual approach, individual style of educational activity.

НБ НПУ

100160608

Підписано до друку 14.11.2012 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Наклад 100 прим. Зам. № 745

Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.

(044) 239-30-26